

6. Бердяев Н. А. О рабстве и свободе человека: Опыт персоналистической философии. *Царство Духа и Царство Кесаря* / сост. П. В. Алексеев. Москва: Республика, 1995. С. 4–162.

7. Бердяев Н. А. Опыт эсхатологической метафизики: Творчество и объективация. *Дух и реальность* / сост. В. Н. Калужный. Харьков: Фолио, 2003. С. 379–564.

8. Бердяев Н. А. Философия неравенства. *Философия неравенства* / сост. О. А. Платонов. Москва: Институт русской цивилизации, 2012. С. 19–303.

9. Бердяев Н. А. Философия свободы. *Судьба России: Сочинения* / сост. В. В. Шкода. Москва: ЭКСМО-Пресс; Харьков: Фолио, 2001. С. 29–264.

10. Казарян А. Т. Бердяев Николай Александрович. *Православная энциклопедия. Т. IV: Афанасий – Бессмертие* / под ред. Патриарха Московского и всея Руси Алексия II. Москва: Православная энциклопедия, 2002. С. 639–650.

11. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка. Київ: Академія, 2007. 752 с.

12. Gorban R. Truth, Good and Beauty: Categories of Mykola Berdyaev's Eschatological Metaphysics, as an Alternative to the Value Chaos of Contemporaneity. *Beytulhikme: An International Journal of Philosophy*. 2021. Vol. 11. (2). Jun. P. 713–733. Doi:10.18491/beytulhikme.1711.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-181-7-29>

ФІЛОСОФІЯ МЕДИЦИНИ СТАРОДАВНЬОГО КИТАЮ

Кудря І. Г.

*доктор філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та історії*

*Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

В історії філософії медицини Стародавнього Китаю виділяють декілька епох. Перша епоха охоплює час династії Шан, II тисячоліття до н.е., коли виникає китайська каліграфія або письмо на кістці. В цю епоху медицина була нерозривно пов'язана з магією, лікування хвороби здійснювалося за допомогою заклинання та жертвоприношення, поряд з

цим, широко використовувалися трави і їжа в якості ліків. Акупунктура також виникає в епоху династії Шан, коли було усвідомлено, що стимуляція певних місць на тілі викликає широкий діапазон реакцій організму. Друга епоха припадає на період династії Чжоу (XII–III ст. до н. е.), під час якої сформувалися школа їнь-ян, даосизм і конфуціанство. Медицина за часів династії Чжоу набуває організаційних рис, вона поділялася на дієтологію, хірургію і ветеринарію, проте основну увагу стали приділяти причині смерті (хворобі), так виникає судова медицина і писемні систематичні медичні знання. Методологію медицини династії Чжоу становили чотири методи діагностики – візуальний, аудіо-ольфактивний, опитувальний (патогенетичний) та пульсовий. Філософія легізму визначила наступний період династії Цинь (III ст. до н. е.). Легізм наголошував на уніфікації території, кодифікації права, дисципліні, методиці винагород і покарань, меритократії. В епоху династії Цинь була сформована цілісна державна медична система, яка охоплювала такі галузі, як військова медицина, санітарія, гігієна та епідеміологія і судова медицина. Державна медична система династії Цинь діяла на підставі легістського принципу винагород та покарань. Нарешті, період династії Хань (206 р. до н. е. – 220 р. н. е.) – створення «Внутрішнього канону жовтого імператора», найстарішого твору китайської медичної теорії і «Травника Шень Нуна», текст якого не зберігся, але був включений до «Канону коренів і трав». Таким чином, базові принципи китайської медицини, були викладені у класичних текстах династії Хань. Відповідно склалися дві основні медичні школи: школа жовтого імператора Хуанді і школа бога землеробства Шень Нуна. «З усім комплексом традиційної китайської фармацевтики та фармацевтичної літератури тісно пов'язаний Шень-нун, який дав назву деяким з найперших трав, задокументованих у стародавніх китайських бібліографіях. Шень-нун (Божественний землероб) згадується Мен-цзи (372-289 рр. до н. е.) як модель певної групи, члени якої, ймовірно, через філософську мотивацію, були зосереджені на сільському господарстві і простому житті у селі» [2, с. 11].

Джерелами медицини Стародавнього Китаю слугують писемні твори. З розвитком писемності за часів династії Чжоу було створено багато книг. «Книга пісень» – це збірка віршів, яка містить опис декількох сотень видів лікарських рослин, мінералів і речовин. «Канон гір і морів» – книга про десятки лікарських рослин та речовин, а також про отрути. «Внутрішній канон жовтого імператора» – трактат традиційної китайської медицини, який ґрунтується на принципах їнь і ян та п'яти елементів. «Внутрішній канон жовтого імператора» витвір кількох авторів, створений протягом тривалого періоду часу. Трактат складається з двох книг, Су Вень (Базові

питання) і Лінь Шу (Духовне веретено). Су Вень написаний у форматі запитань і відповідей між жовтим імператором і різними лікарями давніх часів. У ньому викладені основи китайської діагностики та терапії. «Травник Шень Нуна» – книга про агрокультуру та лікарські рослини, що містять більше трьохсот описів лікарських рослин та речовин. Лікарські рослини поділені на три групи: нетоксичні (апелсін), середньо-токсичні (імбир) і дуже токсичні (кісточка персика).

Методологічну основу китайської медицини становить китайська філософія: від філософії природи (школа їнь-ян, даосизм) до етичних систем (конфуціанство і буддизм). В китайській філософії природи здоров'я розуміли як результат рівноваги їнь ян та п'яти стихій (у-сін), а хворобу – як порушення їхньої взаємодії. Різні співвідношення таких порушень об'єднували в кілька синдромів, які поділяли на дві групи: синдром надлишку – ян синдром дефіциту – їнь. Їнь і ян виражають антагонізм, наприклад, холод і спека, вогкість сухість, спокій і рух, повнота і порожнеча. Різноманіття недуг пояснювали різними видами і пропорціями порушення збалансованості їнь і ян. «Послідовники традиційної китайської медицини – так само, як Аюрведа та Гіппократ – прагнули гармонії. У їхньому випадку, бажаним балансом був баланс між Їнь і Ян – ідея, яка узгоджувалася з політичним принципом Конфуція щодо пошуку соціальної гармонії» [1, с. 6].

В китайських етичних системах здоров'я теж розглядалося як рівновага або середина, але фундаментальне правило здоров'я полягало в балансі і гармонії між людьми і етикою. Найідеальніший стан здоров'я – моральна гармонія. Щоб досягти ідеального стану індивідуального і громадського здоров'я, необхідно дотримуватися правил етики і суспільної моралі. В основі конфуціанської філософії медицини лежить моралізація здоров'я. У рамках цього підходу, заохочувалося розвивати етичні чесноти, завдяки освіті і вихованню. Етика, необхідна для досягнення рівномірності, коли здоров'ю не завдають шкоди зовнішні фактори, а спонтанні реакції тіла регулюються моральним контролем. В конфуціанстві серединність подається як ідеальна практика здоров'я, коли етичну людину не турбують зовнішні сили, оскільки вона спирається на внутрішні сили. У цьому сенсі серединність нагадує поняття внутрішнього контролю. У той час як зовнішній контроль намагається змінити екологічні фактори відповідно до своїх потреб та очікувань, внутрішній контроль опановує думки і поведінку, щоб впливати на екологію.

Серед основних медичних технологій китайської медицини слід відзначити, насамперед, чжень-цзю або акупунктура, коріння технології дуже давні, сягають бронзової доби, коли стало ясно, що фізичний вплив

на певні точки тіла призводить до змін в цілому організмі. Акупунктурні точки вибирають через їхню ймовірну здатність впливати на системи органів – наприклад, є точки, пов'язані з печінкою, жовчним міхуром і селезінкою. Акупунктура тісно пов'язана з натурфілософією стародавнього Китаю, зокрема школою їнь-ян. Матеріал інструментів для акупунктури варіюється від кам'яних знарядь до знарядь з кістки, дерева і метала.

Мокса або термопунктура (припікання), в цій технології використовують рослину мокса (укр. полин звичайний; лат. *Artemisia vulgaris*). Полин у формі сигароподібних паличок або рулонів підпалюють, а потім поміщають досить близько, щоб нагріти точку на тілі. Інерція певного органу пов'язана з дефіцитом енергії, тому тепло відновлює енергію. У англосаксонській магії полин входить до дев'яти магічних трав. Полин використовують для ароматизації напоїв принаймні з часів залізної доби.

Гомеопатична органотерапія – це технологія, яка використовує екстракти, отримані з органів тварин або людини, для приготування ліків, які впливали на відповідні органи людини. Практика впливу певного органу на тотожний орган, відома як *similia similibus*, була знайома з часів гомеопатичної магії або магії подібності.

Фітотерапія – технологія застосування чотирьох видів препаратів рослинного походження: основних, супутніх, допоміжних та медіативних. Основний рослинний препарат впливає на основне захворювання. Супутній вирішують супутні проблеми. Допоміжний призначений для зменшення побічних ефектів перших двох, а медіатор спрямовує дію препаратів до певного органу. Крім трав, використовуються інші речовини, до них належать екстракти залоз та мінерали.

Акупунктура, мокса, органотерапія використовується разом з фітотерапією, як додаткове лікування; крім того, широко застосовуються геомантия або система здорового просторового розташування, а також такі системи вправ, як тайцзи і цигун.

Підсумовуючи вище наведене, слід зазначити, що філософія медицини Стародавнього Китаю мала декілька шляхів розвитку. Конфуціанський напрям моралізував медицину, акцентуючи на добродесній поведінці. Акцент на чеснотах відкриває новий вимір здоров'я, де етика – об'єднує моральне та медичне. Етика становить ядро конфуціанської філософії медицини, необхідне для досягнення рівноваги, такого стану рівноваги, в якому людина не піддається зовнішнім впливам, а спонтанні тілесні реакції регулюються високоморальним роздумом.

Даоська філософія медицини спиралася на космологічні принципи кореляції космосу з державою і організмом людини, співвідношення їнь і ян, п'яти елементів матерії (дерево, вогонь, земля, метал і вода), у-вей

(спонтанність, слідування природним шляхом). З космології було запозичене поняття гармонії.

Китайська філософія медицини описує організм не анатомічно, а етично і космологічно, ключ до здоров'я вона вбачає у досягненні гармонії мікросвіту і макросвіту.

Література:

1. Bunge M. Medical Philosophy: Conceptual Issues in Medicine. Singapore-London-New York: World Scientific Publishing, 2013. 288 p.
2. Unschuld P. U. Medicine in China: A History of Pharmaceuticals. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1986. xii, 366 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-181-7-30>

«ФІЛОСОФІЯ ЖИТТЯ» В УКРАЇНСЬКІЙ НОВЕЛІСТИЦІ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

Лях Т. О.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри громадського здоров'я і гуманітарних дисциплін
Державний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Український літературний процес доби модернізму супроводжувався мистецько-естетичними пошуками відповідей на філософські питання. Формування світоглядних принципів українського модернізму відбувалося здебільшого під впливом західноєвропейської філософії, яка на зламі минулих століть на перший план висуває ірраціональні мотиви людської поведінки. Дослідники відзначають ряд прикмет, характерних для українського модернізму: “відносну сталість архетипної свідомості, чуттєво-споглядальну домінанту в релігійно-пантеїстичних рефлексіях, посилення міфологічності та філософічності” [9, с. 327]; “ірраціональність”, що “межує з містичним, сакральним у творчому процесі, невидимою сферою буття” [4, с. 213], “переосмислення християнських цінностей” [2, с. 498] тощо. Значному оновленню літератури зламу минулих століть сприяло осмислення авторами філософії Ф. Ніцше.